

**ГАЛЬЧАК С.Д. НА УЗБІЧЧІ СУСПІЛЬСТВА: ДОЛЯ УКРАЇНСЬКИХ «ОСТАРБАЙТЕРІВ»
(ПОДІЛЛЯ, 1942 – 2007 рр.). – ВІННИЦЯ: МЕРКЬЮРІ ПОДІЛЛЯ, 2009. – 768 С.**

У статті прорецензована монографія С.Д. Гальчака, яка є першим історико-краєзнавчим дослідженням долі «остарбайтерів» з Поділля в нацистській Німеччині в роки Другої світової війни.

Близько сімдесяти років на теренах України існує потерпіла від нацистських переслідувань категорія населення, виділена науковцями в окремий тимчасовий соціум, – «остарбайтери». Її поява породжена Другою світовою війною, зокрема віроломним нападом гітлерівської Німеччини на СРСР, насильницьким використанням праці цивільного населення загарбаних територій в мілітаристській економіці Третього рейху. Під нею на даний час розуміються усі депортовані на нацистську каторгу з окупованої гітлерівцями частини СРСР цивільні мешканці, які станом на 22 червня 1941 року мали радянське громадянство.

Тема примусових «східних робітників» – недостатньо досліджена сторінка історії України потребує ґрунтовного осмислення усіх аспектів життя та нелегкої долі представників даного соціуму, котрі стали жертвами нацистської та більшовицько-радянської диктатур. Нерозкритість проблематики зумовлена недоступністю вітчизняних дослідників до важливих архівних джерел, ідеологічною зашореністю, що тривалий час була домінуючою в радянському суспільстві, а також відсутністю диференційного підходу та інтересу зарубіжних дослідників до власне української проблематики в питаннях Другої світової війни – для багатьох західних науковців Україна, як така взагалі не існувала, були лише Радянський Союз та збірне поняття «Росія».

Вже вдруге до цієї теми звертається подільський дослідник Гальчак С.Д. Він, зібравши значну емпіричну інформацію і здійснивши нові методичні підходи, підготував монографію, яка об'єктивно і всебічно показує явище примусової праці мільйонів співвітчизників у роки Другої світової війни, їх життя після повернення в СРСР, у незалежній Україні.

Науковець доводить, що поява «остарбайтерів» насамперед стала наслідком гуманітарної катастрофи більшовицької влади та її системи у початковий період війни. Неспроможність захистити, евакуювати у безпечний тил і, врешті, залишення нею на окупованих територіях десятків мільйонів приречених у такий спосіб на смерть, глум й поневір'яння співвітчизників – «найціннішого скарбу більшовицької держави» – одне з найтрагічніших явищ війни, що своєю гуманітарною складовою було страшнішим за поразки Червоної армії у битвах з агресором. Опинившись під владою гітлерівських загарбників, поневолене населення розглядалось останніми як воєнний трофей.

Потреба у терміновій депортації робочої сили з окупованих районів СРСР стала одним із наслідків провалу гітлерівського плану «бліцкригу» на Східному фронті. Головною базою постачання робочої сили визначалася Україна, в тому числі рейхскомісаріат «Україна», генеральні округи «Волинь-Поділля», «Житомир».

У монографії досліджуються політика та практичні дії нацистського окупаційного режиму до насильницької мобілізації людських ресурсів, дискримінація, умови життя, каторжна праця «остарбайтерів» із Поділля (Україна) у військовій промисловості й сільському господарстві рейху, протидія подолян гітлерівським загарбникам у рядах патріотичного підпілля, радянських партизанів, сил національно-визвольного спрямування, європейського руху Опору. Аналізуються механізм репатріації, а також ставлення партійно-державного керівництва СРСР і УРСР до примусових робітників, їх адаптація в радянському суспільстві, соціальна реабілітація в СРСР, незалежній Україні.

Значну увагу автор приділяє проблемі повернення додому, де репатріанти – «остарбайтери» не відчули себе «повноправними членами славної сім'ї будівників соціалізму». Пануюча в країні командно-адміністративна система з підозрою і недовірою поставилась до кожного, хто під час війни опинився за межами СРСР, віднісши усіх до антирадянської категорії населення. З огляду на це держава не вважала своїм найголовнішим завданням створення для них сприятливих житлово-побутових, соціально-культурних та інших умов для гармонійного розвитку особистості. Турбота була проявлена лише про їх працевлаштування, максимальний зиск від їх праці. Як і в нацистському рейху, усім категоріям колишніх

.....
примусових робітників довелося пережити численні труднощі, які поглиблювалися післявоєнною розрухою, спричиненими війною ранами. Кожен колишній «остарбайтер» був фактичним заручником функціонуючої в СРСР системи державного кріпосництва.

Матеріали рецензованої книги відкривають маловідомі трагічні сторінки історії Поділля в період II світової війни. Вони всебічно розкривають суть політики геноциду нацизму проти українського народу, є джерелом для вивчення репресивно-каральної системи фашизму й комунізму на теренах краю. Рецензована книга слугуватиме всебічному, правдивому висвітленню історії нашого народу в XX столітті. Вона стане в пригоді всім, хто хоче поглибити свої знання з історії минулої війни.

Lysyj A.K. HALCHAK S.D. ON THE EDGE OF SOCIETY: UKRAINIAN 'OSTERBEITER'S FATE (PODILLIA, 1942-2007). – VINNITSA: MERCURY. PODILLIA, 2009. – 768 P.

The article deals with review of Halchak's manuscript and is the first historical and ethnographical research of 'Osterbeiter's fate from Podillia during World War in Germany.

УДК: 321 (477): 351

О.А. Неприцький

**ПОЛТОРАКОВ О.Ю. БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА БЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА:
СПЕЦИФІКА ПОЛІТИЧНОГО ВЗАЄМОВПЛИВУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТАХ. – К.: «LAT & K», 2009. – 300 С.**

У статті прорецензована монографія О.Ю. Полторакова «Безпека держави та суспільства: специфіка політичного взаємовпливу в національному та європейському контекстах», яка є комплексним дослідженням проблеми реалізації «двоєдиної» політики національної та міжнародної безпеки в сучасних умовах..

У розбудові української державності ключове місце належить формуванню політичної системи, в якій одним з основних елементів є безпека людини, суспільства та держави з позицій як внутрішньонаціонального, так і загальносвітового значення. Удосконалення політичної системи в напрямі реалізації стратегії національної безпеки є одним з основних пріоритетів у розвитку сучасної держави європейського зразку. Із гарантуванням безпеки особи та безпеки суспільства пов'язують вирішення багатьох проблем соціального, економічного, культурного розвитку.

Безпосереднім індикатором дослідницького інтересу до означених питань стала увага багатьох науковців, які займаються пошуком політичних стратегій національної та міжнародної безпеки. На нашу думку, вартою уваги, у контексті «безпекового дискурсу», є робота к.політ.н. О.Ю. Полторакова «Безпека держави та безпека суспільства: специфіка політичного взаємовпливу в національному та європейському контекстах». У цій монографії вдало реалізовано дослідницький намір «діалектично» визначити місце, роль і нові пріоритети політики національної та міжнародної безпеки на ґрунті сучасних методологічних підходів, проаналізувати зміни, що їх зазнали системи безпеки в період суспільних трансформацій останніх десятиліть.

У першому (теоретико-методологічному) розділі рецензованої монографії О.Ю. Полтораков сконцентрував увагу на розгляді конкретних питань реалізації політики безпеки, визначення ролі та місця України в цьому процесі.

Відповідно до логіки викладення матеріалу, у другому розділі розглядаються саме теоретичні аспекти реалізації політики безпеки та робиться акцент на діалектичній особливості цього процесу в сучасних умовах соціально-політичного розвитку. Заслуговує на увагу спроба автора з'ясувати взаємозв'язок «людини і політики», завдяки якому, з одного боку, відбувається процес детермінації людини в політичній системі, а з іншого, – сама людина поступово стає творцем міжнародної політики та суб'єктом міжнародно-політичних процесів. Також – в контексті розгляду «стратегічного співтовариства» (§ 2.5) – автором рецензованої праці загострюється увага на політичній культурі як на потужному соціально-нормативному,